

LA PLUJA D'ESTELS, d'ASSUMPCIÓ CANTALozELLA

Llibre presentat el 30-12-2001

La novel·la comença l'any 1926, en plena dictadura de Primo de Rivera i acaba l'any 1940, tot just finalitzada la Guerra Civil. Pocs anys abans d'aquest 1926 s'havien construït les Escoles i el Pont d'en Vilà, s'havia nomenat el senyor Moragas fill adoptiu de Santa Coloma i s'havia posat el primer sortidor de gasolina a la plaça dels Dolors. El mateix 1926 es celebrava a Santa Coloma el III Congrés Internacional d'Esperanto, es compraven els primers capgrossos dels quals tenim notícia i les botigues s'espavilaven totes a posar rètols exteriors per anunciar el que venien. Segons l'Enciclopèdia Espasa del mateix any Santa Coloma tenia 4710 habitants distribuïts així:

Castanyet: 318 habitants

Sant Pere Cercada: 82

Santa Coloma nucli: 3745

Masies: 560, Vall i Vallors

I, lleigeixo textualment: *Santa Coloma produce principalmente cereales y legumbres y un poco de aceite y vino; bosques de encinas, castaños y otros árboles. Teléfono y telegrafo. Hay en él servicio de automóviles a Gerona, Sils y San Hilario; varias escuelas públicas y colegios particulares,. Hospital, hotel, orquesta, teatro del Círculo Columbense otras varias salas de espectáculos en entidades particulares; iglesia parroquial, de San Sebastián, del Hospital y del Corazón de María; sociedades, coral La Artística, Sindicat Agrícola y Caixa Rural, Sindicato de Agricultores, y otras entidades políticas y de recreo. Publicase un periodico. En la ciudad hay industrias de fábricas de harinas, tapones de corcho, cestas, envases de madera, chocolate, género de punto, jalea y otras menos importantes*

Les tasques municipals més lloables d'aquests anys anteriors a la república foren l'aixecament del segon pis de l'hospital i la reforma de l'hotelet de Sant Salvador. El pressupost anual de l'ajuntament girava al voltant de les 140.000 pessetes (841 euros) perquè veieu que estic quasi preparat per la patacada que ens vindrà demà passat

La proclamació de la república l'abril de 1931 es féu sense greus problemes i una de les primeres tasques del nou ajuntament fou canviar els noms dels carrers

Calau per Prat de la Riba

Prat per Ferrandiz i Bellés

Carr st Hilari per avda 14 d'abril

Major per F. Macià

Plaça Constitució per Plaça de la República

Certament, en el poble no tothom opinava igual i les tensions entre el que podem anomenar dretes i esquerres estan molt ben explicades en el llibre La Guerra Civil a Santa Coloma de Farners de l'Eugeni Caireta i no és ara el moment d'aprofundir-hi. Només dos apunts per anar-nos situant en el context que ens planteja l'Assumpció en el seu llibre: quan el setembre de 1932 el president Macià visità Santa Coloma, els membres del Somaten (carlistes i monàrquics) efectuaren una provocativa manifestació de força que causà l'estupor dels colomencs i dels polítics visitants. Una segona: les eleccions de l'any 1933, la Lliga perdé la majoria absoluta per només 5 vots, guanyant ERC. Dues mostres ben palpables de la dualitat en què els colomencs vivien la Segona República. Dues descripcions més per entendre el tarannà dels colomencs retratats per l'Assumpció. La primera ens la dóna el gran escriptor Prudenci Bertrana en la seva obra L'hereu (1931), quan el protagonista coneix a uns nois de cases benestants de Santa Coloma i

“Tota la joventut florida de la localitat (Santa Coloma de Farners) va suplicar-li que restés amb ells. Innocenci, però, compregué que mai no podria congeniar amb aquells xicots que presumien de disbauxats, que no atinaven a parlar d'altra cosa que de tiberis i d'embarquissaments venturosos amb alguna perduda vergonyant que era de tots per torn rigorós; que no es divertien altrament que cantant cançons pornogràfiques al clar de lluna o bé jugant bromes grolleres i malignes als veïns. I un jorn mataven el gat del senyor rector i el clavaven a la porta de l'església, a manera d'un crucificat, i un altre aterraven un paller o un pal telegràfic i un terç calaven foc a la barraca d'un hortolà o lligaven una llauna de petroli a la cua d'un gos.”

La segona, més objectiva del gran geògraf Pau Vila l'any 1932:

“Els dilluns, una gentada a la plaça: pagesos i marxants, masovers i "pollaires". El moviment de vehicles i persones anima els carrers, encalmats, de la vida polida: tothom fa cap a la plaça a vendre, a comprar o a badoquejar. Al centre llueix el virolament de les parades de roba, les penjarelles dels basters i els ferretaires. El voltant de la plaça, com un marc bellugadís, se'l reparteixen pagesos i pageses. Elles, els llurs cistells ventruts, arrengheren els bolets, l'aviram, els ous i les olives verdals; ells exposen en els

sacs bocabadats les castanyes, i en els sarrions entreoberts, encoixinats amb fulles de falguera, les pomes verd-rosades. Visió de tardor; l'aspecte varia segons les collites, però l'animació tot l'any és la mateixa.

Entre els mercats d'abans i els d'ara només s'observa que el traüt dura menys, els tractes es fan més de pressa; el tràfec, antany sostingut fins a la tarda, actualment ja al migdia s'apaivaga. Camions i autoómnibus s'enduen aviat la gent. Amb tot, Santa Coloma, com en altres temps, el dilluns fa més festa que el diumenge; els cafès s'omplen, els cinemes funcionen i les companyies teatrals donen representacions a la tarda. Santa Coloma, per tradició, té establerta la setmana de cinc dies”

És doncs en aquest ambient quasi rural, en el qual les classes socials quedaven molt ben delimitades fins i tot exteriorment (gorra o barret, ofici o missa de vuit, Ateneu o Círcol, sabates o espadenyes), en el que l'Assumpció ha col·locat els seus personatges, ja que no hi ha dubte que el poble en el qual viuen, Selva, és Santa Coloma de Farners. Ho sabíem d'altres novel·les seves, però si no fos així ho descobriríem igual en aquesta: les magnífiques descripcions dels camins, dels carrers, de les masies de Vallors, del carrer de Dalt, la plaça.....ens ho mostren

La meva feina no és fer un estudi literari de l'obra, sinó copsar com aquesta es troba dins un context històric que mou els personatges i les relacions entre ells. Els personatges són fruit, víctimes i botxins alhora de la història. Aquests mateixos personatges, trasplantats a altre època, no tindrien el sentit que l'Assumpció els ha sabut donar. Anem per passos, doncs, perquè l'obra és una vertadera síntesi social, un polifacètic mosaic dels anys vint i trenta, un mirall de la vertadera societat colomenca i catalana en el qual es mostren, com ja he dit, totes les dicotomies pròpies d'una societat trasbalsada, que està canviant i que en el canvi, com quan poses el litines dins l'aigua, tot es remou, inestable, dinàmic, agressiu, fins que cada element troba el seu lloc. Aquesta ha estat, des del punt de vista històric, una fita per a l'Assumpció, que s'ha llançat a fer el més difícil, retratar una societat en canvi i que, al meu entendre ho ha aconseguit amb escreix.

Ho recupera tot l'Assumpció: els noms i les paraules que usaven els nostres avis; els gestos; la mainada que juga i canta al carrer, la neteja anual de les cases i masies, les mesures dels grans, el batre a l'era, els contractes de masoveria, el suro, el menjar a les

gallines amb la dona donant-los el gra que porta en el davantal, els cellers, les castanyedes, l'antiga, modernista i esplèndida primera biblioteca de la Caixa, protagonista passiva i activa dels inicis amorosos de dos dels protagonistes, com de tants altres reals al llarg dels seus quasi vuitanta anys, l'estufa amb cloves d'avellanes del Círcol i de tantes altres cases colomenques..... Això, senyors i senyores, és història. Cada mot, cada paraula, cada paràgraf d'aquest llibre és història.

I no només recupera els conceptes, sinó les relacions, els lligams: les tan ben retratades relacions familiars amb un cap de casa dels d'abans, una muller submissa, un hereu inoperant, un fadrí que naturalment estudiarà a Barcelona i una altra filla, ovella negra, que així era a la majoria de les famílies benestants o no, de la població. Unes relacions laborals tenses, basades més en el respecte que no en la confiança o la igualtat, amb una barreja de paternalisme que ni impedeix l'explotació laboral del masover ni l'aprofitament sexual de la masovera. Unes relacions socials basades en el conservadurisme, on qualsevol novetat es veu com una agressió a un ambient que no hauria de canviar mai. Els propietaris ja viuen feliços amb el Círcol i la casa de putes de can Tres: no necessiten fàbriques que facin pujar el valor de la mà d'obra, ni sindicats ni cultura. No me'n puc estar de llegir-vos ara l'última descripció del poble, de l'any 1932, feta per Miquel Santaló i Josep Iglesias quan elaboraven els informes l'any 1932 per fer la divisió comarcal de Catalunya. No us espanteu:

“Santa Coloma de Farners es tracta d'una població completament estacionada ja que fa anys que no s'hi construeix cap casa. La població està formada per tres o quatre famílies riques, grossos propietaris i una majoria de petits comerciants o comerciants que van fent la viu-viu gràcies als beneficis que tenen del mercat o de les petites rentes que tenen de les terres. Es lleven tard i passen la tarda al cafè; fan festa el dilluns a més del diumenge amb motiu del mercat. Sovint el dilluns hi ha funció de teatre i sempre de cinema. S'engresquen i apassionen per qualsevulla qüestió sense que es preocupin amb constància de resoldre'l. Tot ve de que es paguen molt les apariències; per això tothom vesteix bé, àdhuc les noies que treballen a la fàbrica, però com van curts de pessetes, gasten poc. Ara mateix tenen el projecte de fer una piscina prop de la font de Sant Salvador i en canvi no s'han preocupat de resoldre complidament i eficientment la portada d'aigües potables de les muntanyes veïnes. És una població encalmada. Contrasta amb els avantatges de la seva posició i àdhuc de la seva capitalitat, com

contrasta també amb l'activitat d'algunes de les poblacions més petites veïnes, com Sils, per exemple, on a les 7 del matí totes les portes són obertes i tothom treballa. El temperament d'exterioritat i poca activitat en els afers potser previngui de la influència militar i burocràtica d'altre temps, així com dels petits propietaris de les muntanyes veïnes que han anat fent cap a la vila per viure tranquil·lament de les rendes de les seves terres. Al voltant del Jutjat s'hi ha format un nucli curialesc (quatre advocats, procuradors, etc) que ha de viure d'expressar els pocs clients que passen. D'aquesta habilitat explotadora dels assumptes n'ha nascut l'anomenada d'"afamats" que té aquell personal."

Aquest és l'ambient que ens retrata esplèndidament l'Assumpció, mentre els obrers s'escarrassen per organitzar-se i aconseguir millores. El Sindicat de Roders i les seves vagues són també presents en el llibre. I al mig de tot aquest mosaic, els personatges, amb les seves lluites individuals producte de la seva situació social. No els descriuré, no en parlaré, però sí diré que, al meu entendre, estan a l'alçada del context històric que els hi ha tocat viure. L'anarquisme, l'Ateneu, el republicanisme, les primeres fàbriques, les expropiacions, els passeigs dels primers dies de la guerra, l'execució de l'alcalde Món, l'exili, tot es barreja en aquesta novel·la que per mí, és la història d'un fracàs, del fracàs individual i del fracàs col·lectiu d'un poble que, per sort, les generacions actuals, ho explica la mateixa novel·la, estem aconseguint reconduir cap a la tolerància, la igualtat i la solidaritat on el que ha d'importar són les persones sense cap distinció de raça, sexe, religió, cultura o classe social.

Moltíssimes gràcies, Assumpció, perquè amb aquesta novel·la, apassionant, aconsegeixes el més difícil: reflexionar mentre et distreus, i quan acabes només et queden ganes de dir: Més, i més i més. Realment, la pluja d'estels és una pluja d'història, de records, de bona literatura i d'entreteniment. Felicitats.